

політичних судових процесах зламу XIX–XX ст. вписав ім'я Є.Олесницького в історію української адвокатури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Олесницький Е. *Сторінки з мого життя: У двох частинах / Е.Олесницький.* – Львів: «Діло», 1935. – II частина (1890–1897). – 123 с.
2. Hornowa E. *Ukraiński obóz postępowy i jego współpraca z polską lewicą społeczną w Galicji 1876–1895 / E.Hornowa.* – Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1968.
3. *Політичний процесъ въ Коломыи // Дїло.* – Львѡвъ, 1894. – 31 серпня (12 вересня). – С. 1–3.
4. Волошин М. *Тим, що відійшли від нас у боротьбі за право / М.Волошин // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів.* – Львів: Накладом Товариства: Союз Українських Адвокатів, 1934. – С. 74–108.
5. *Er. Dr. Olesnicki. (Sylwetka) // Monitor. Tygodnik polityczno-społeczny i literacki. Wychodzi kazdej soboty.* – Lwów, 1895. – 14 Wrzesnia. – S. 2–3.
6. Вацшин М. *Видатний громадський діяч Галичини. До 140-річчя від дня народження Євгена Олесницького // Дзвін.* – 2000. – № 7. – С. 112–121.

УДК 008(477)+94(477)

Мукомела І. Б.

*к. іст. н., доцент кафедри документознавства,
інформаційної діяльності та українознавства
Тернопільський національний економічний університет*

ВНЕСОК УКРАЇНСЬКОЇ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНИЙ РУХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX СТ. – 1914 Р.)

У здійсненні сучасних економічних реформ цінним є досвід роботи кооперативного руху в Східній Галичині в кінці XIX на початку XX ст. Він став широким соціальним явищем, значення якого для процесів націотворення і самоорганізації українського суспільства досі належно не оцінено. Розвиток української кооперації набув ваги як важливий чинник господарського й національного відродження.

Розвиваючи власне господарство, українці в той час не могли створити завершену систему національної економіки. Не маючи своєї державності, їм довелося розраховувати лише на господарську самоорганізацію. Кооперація тут стала масовою всенародною організацією, охоплювала різнобічні сторони життя населення. Вона, захищаючи економічні і соціальні права галичан, виховувала їх національно-свідомими громадянами. В основі діяльності українських кооперативів лежала національна кооперативна ідеологія, яку виробили піонери української кооперації на початку XX ст.

Виникнення та діяльність української кредитної кооперації була зумовлена складним соціально-політичним та економічним становищем українців у складі Австро-Угорської імперії, що утвердило у середовищі національної еліти переконання у необхідності опанування українцями

важливих фінансово-кредитних сфер господарської діяльності, без чого була б неможливою їх національно-державна самоідентифікація. Водночас, законодавча база Австро-Угорської імперії сприяла створенню українцями кооперативних організацій [5:24].

Перший етап розвитку української кредитної кооперації – початок 60-х – 80-ті роки XIX ст. – зародження українського кооперативного руху у Східній Галичині. У цей період організацією кредиту для дрібних товаровиробників займається інтелігенція, утворюючи церковні й громадські зерносховища та позичкові каси. Важливе значення мала діяльність товариства «Просвіта», яке відіграло визначальну роль у формуванні української національної свідомості галичан та стало ініціатором економічного відродження українців.

Враховуючи щораз більше зuboжіння українського селянства, значне відставання в організаційно-торговельній і ремісничій діяльності українського міського населення, «Просвіта» вирішила поруч із освітньо-культурною діяльністю активно займатись економічним піднесенням галицького краю. Скориставшись прийнятим у 1873 р. австрійським урядом закону «Про господарсько-торговельні спілки», «Просвіта» розробила і вже в 1874 р. опублікувала статут для позичково-кредитних кас спілки та програмне «Поучення» для закладання шпихлірів. А в 1891 р., під тиском молодшого покоління своїх членів, «Просвіта» змінила статут і проголосила себе просвітно-економічною організацією. У статуті пояснювалося, що «метою товариства є просвіта і піднесення добробуту руського народу». Для досягнення цієї мети товариство мало «створювати при читальнях шпихлірів для зерна, рільничо-господарських та промислових спілок, позичкових кас і кас ощадності, крамниць «на спільний рахунок», де члени громади могли б придбати дешевий та добрий товар, тощо. Найінтенсивнішим періодом розбудови господарсько-кредитно-кооперативної системи «Просвіти» були 1897–1909 роки. У цей час кількість крамниць при читальнях збільшилася з 146 до 450, шпихлірів – із 60 до 250, позичкових кас – із 124 до 200[3:26].

Другий етап розвитку української кредитної кооперації – 1890-ті рр. – 1914 р. – період формування системи кооперативного кредитування у Східній Галичині. Найбільш масовою, дієвою і результативною формою кредитної кооперації були міські кооперативи типу Шульце-Деліч та сільські типу Райфайзена, які функціонували як на обмеженому власному капіталі (вкладах), так і здебільшого на позиченому, забезпечуючи певну частину населення дешевими, порівняно з приватними, кредитами. Основними організаційними засадами спілкового руху були: добровільність, взаємовигода, взаємодопомога, самоокупність, дисциплінованість, майнова відповідальність[2:59].

Таким чином, у кінці XIX – на початку XX ст. міські кредитні кооперативи системи Шульце-Деліч та сільські системи Райфайзена стали невід'ємною частиною життя українців Східної Галичини. Вони визначали темпи розвитку економіки краю. Накопичені в тисячах кредитних кооперативів дрібні заощадження селян сягнули сотень мільйонів, спинили зuboжіння села та були спрямовані на культурний поступ селянських господарств, на придбання землі, кращих знарядь праці, худоби та ін. [2:60].

Проявом концентрації капіталу і певного регулювання діяльності кредитної кооперації було створення національних крайових кооперативних об'єднань (союзів), які виконували роль посередника між місцевими спілками і владою, банками, іншими комерційними структурами,

забезпечували спілкові ощадно-кредитні каси дешевшим (ніж у лихварів) кредитом, необхідними товарами, допомогли у підготовці кадрів кредитної кооперації[4: 32].

Найбільшим кредитним центром української кооперації Східної Галичини наприкінці 1890-х років став Крайовий союз кредитовий (КСК). Він став фінансовим та організаційним центром для української кредитної кооперації. Майже всі українські кредитні товариства були членами КСК, вкладали в нього свої вільні кошти, і позичали, коли їх не вистачало. У 1913 р. КСК мав 906 членів, в тому числі 427 зареєстрованих кооперативів і видав понад 4,6 млн. крон позичок. Позичені гроші спрямовувалися в основному на кредитування української кооперації: ощадно-позичкових, споживчих, молочарських і універсальних товариств, а також на фінансування парцеляційних операцій та діяльність українських культурно-просвітніх організацій і установ[1:96].

Чималі заслуги у розгортанні української кооперації належать одній з найстаріших українських фінансово-кредитних установ – Земельному банку гіпотечному, заснованому в квітні 1910 р. Цей єдиний тоді український банк акційного типу зумів фахово надавати короткотермінові та довготермінові іпотечні кредити, що примножувало добробут українців, вдало доповнивши широку мережу української кредитної кооперації. Сконцентровані таким чином грошові фонди служили підґрунтям для економічного відродження галицького українства [5:43].

Таким чином, у кінці ХІХ – на початку ХХ ст. українська кредитна кооперация стала найпотужнішим відділом українського кооперативного руху. Крім матеріальних вигод, вона сприяла згуртуванню людей у певні соціальні і національні спільноти. Надаючи великої ваги культурно-просвітницькій громадській роботі, провідники кооперативного руху розглядали розбудову економічної бази українців в краї як органічний складник єдиного націотворчого процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гелей С. Діяльність Крайового кредитного союзу в І-ій половині ХХ ст. / С. Гелей // *Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти. Зб. Статей. Т. II. За заг. ред. д-ра іст. наук, проф. С. Гелея.* – Львів: Вид-во Львівської комерційної академії, 2001. – С. 96–103.

2. Гелей С. Львів – столиця української кооперації / С. Гелей, Р. Пастушенко // *Українська кооперація: історичні та соціально-економічні аспекти (збірник статей). Т. I.* – Львів: Б. в., 1998. – С. 59–66.

3. Качор А. Роля «Просвіти» в економічному розвитку Західної України / А. Качор– Вінніпег: Накладом Товариства «Просвіта» в Порт Артурі, 1960. – 31 с.

4. Коваль Ф. Кредитна кооперация – шлях розбудови інтелектуального і економічного потенціалу України/ Ф. Коваль – Львів: Каменяр, 2002. – 40 с.

5. Творидло М. Земельний Банк Гіпотечний. У 25-ліття його діяльності / М. Творидло– Львів: Накладом Земельного Банку Гіпотечного. З друкарні видавничої спілки «Діло», 1935. – 87 с.